

НАҚШБАНДИЯ ТАРИҚАТИДА КАСБ-ҲУНАР ЭГАЛЛАШГА ДАЪВАТ.

Махбуба Аслановна Халмухамедова

Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика институти ўқитувчиси

maxbuba.xalmuxamedova71@gmail.com

АННОТАЦИЯ

Мақолада нақшбандия тариқатида касб-ҳунар эгаллашга бўлган эътибор ва қарашлар баён этилган.

Калит сўзлар: Нақшбандия тариқати, комил инсон, тариқат, тасаввуф, касб-ҳунар, азизу-авлиёлар, зоҳир, ботин

CALL FOR OBTAINING A PROFESSION AND CRAFT IN THE TEACHINGS OF NAQSHBANDIYA

ABSTRACT

The article tells about the attention and views on mastering the profession in the teachings of Naqshbandi.

Keywords: Naqshbandiyya teaching, perfect man, teaching, Sufism, profession and craft, saints, external, internal.

КИРИШ

Янги Ўзбекистон нуфузли халқаро ва минтақавий ташкилотларда барча соҳалар қатори маънавий-маърифий масалаларга оид ташаббусларни ҳам дадил ўртага қўймоқда. Бу ҳақда сўз юритганда, мамлакатимиз томонидан Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясининг 72-сессиясида “Маърифат ва диний бағрикенглик” резолюциясини қабул қилиш бўйича илгари сурилган ташаббус халқаро жамоатчилик томонидан кенг қўллаб-қувватланди. [1]

Собик Шўролар давридаги динсизлик, атеистик тарбия маънавиятимиз ривожланишида катта бўшлиқ ҳосил бўлишига сабаб бўлди. Ушбу даврнинг энг катта инсонлар онгига таъсири ҳам диний илмни дунёвий илмдан ажратиш ва динни инсоннинг энг катта душмани сифатида кўрсатиш бўлди.

Мустақиллигимизнинг илк йилларидан ушбу узоқ йиллар давомида инсонлар қалбидан юлиб олинган азалий қадриятларимиз, динимизни қайтариш

ва азизу-авлиёларимизнинг мақбараларини тиклаш каби жуда савобли ишларга қўл урилди.

Юртимиздан чиққан улуғ алломалар, мутаффакирлар, Шарқ халқлари тафаккурини асрлар давомида нурафшон этиб, халқимизнинг маънавияти ва маърифатига чуқур таъсир ўтказган Ислом дини кейинги даврларда ҳам ҳеч қачон ўз қўлида мутлақ ҳокимиятни тўпламаган, балки доимо ҳукмдорлар ёнида жамиятининг ахлоқий қонуни ролини ўйнаган, маърифий, тарбиялаш ва меҳр-шавкат, инсонпарварликка даъват қилувчи функцияларни бажарган. Энг биринчи галда эътиқодни, ҳалол турмуш, пок руҳият ва илм асосида комилликни ёқлаган, шунга етакловчи куч бўлган.

Диний кадрятлар ёлғиз диний қоидалар, кўрсатмалар, тамойиллардан иборат бўлибгина қолмай, кишилар ўртасида маънавий, ахлоқий, сиёсий, иқтисодий, ҳуқуқий ва бошқа муносабатларнинг ҳам ифодасидир. Баҳоуддин Нақшбанд ёш авлоднинг меҳнат тарбиясига тўхталар экан, касб-ҳунар орқали ҳалол лўқма топиш лозим эканлигини алоҳида таъкидлаганлар. Нақшбандия тариқатининг асосий ғояси инсонни юксакликка элтувчи сифатида ақл-идрок ва меҳнат ётади. [2]

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Тасаввуфнинг машҳур билимдони, атоқли шарқшунос Е. Э. Бертельснинг ёзишича, Нақшбанд таълимотининг асосида ихтиёрий равишдаги фақирлик ётади... Шунга биноан, Баҳоуддин Нақшбанд умри бўйи деҳқончилик билан кун кечирган, ўз қишлоғида унчалик катта бўлмаган ерига буғдой ва мош экар экан. У уйида ҳеч қандай мол-дунё ва бойлик сақламаган, қишда қамишлар устида, ёзда эса бўйра устида ётиб кун кечирган. Унинг уйида ҳеч қачон хизматкор ҳам бўлмаган. Ҳазрати Нақшбанд бутун умрини ўз хоҳиши билан фақирлик ва йўқсилликда ўтказган. Зеро, бу тариқатнинг асл ақидаси — «Дил ба ёр-у, даст-ба кор» — яъни «доимо кўнглинг Аллоҳда бўлсин, қўлинг эса ишда», деган ғояни илгари суради. У ўз қўл кучи билан кун кўришни ёқтирган, топган-тутганларини — етим-есирларга, бева-бечораларга инъом этган, ҳукмдорлардан доимо ўзини йироқ тутган, улар олдида ҳеч қачон таъмагирлик қилиб яшамаган.

Маълум бўляптики, Хожа Баҳоуддиннинг касблари кимхога, яъни матога нақш солиш экан. Чунки тариқат пирлари маълум бир касбни ўрганиб, ҳаёт кечирганлар. Зеро, пайғамбар алайҳиссаломнинг: «Қуръонни ўқиб, унга амал

қилинглр. Ундан узоклашиб ҳам кетманглр, унинг маъносига чуқур етаман, деб хато ва муболағага берилиб кетманглр, уни тирикчилик воситаси қилиб олиб, молу дунё орттиришга ҳам ўтманглр», деган ҳадисларига тариқат пирлари амал қилганлар. «Арқон олиб тоғдан ўтин териб, уни сотиб еб ва садақа қилган одам, тиланчилик билан кун кечиргандан яхшироқдир», деган ҳадис текинхўрлик, таъмагирликка қаршидир.[3]

„Нақшбандия тариқати ўзининг моҳияти, диний-фалсафий ғояларининг теранлиги, мусулмон мамлакатларидаги ижтимоий фикрга кўрсатган таъсири жиҳатидан тасаввуф фалсафасининг бошқа кўринишларидан устун туради. Баҳоуддин Нақшбанд таълимотида асосий ўрин тутган ғоя – кишиларни ҳалол меҳнат қилишга, хунар ўрганишга, ўз меҳнати мевасидангина баҳраманд бўлишга чақиришдир“. [4]

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Шариат қонун-қоидаларига амал қилиш ҳаммининг, авомнинг ҳам вазифаси. Тасаввуф эса – хос, шунга иқтидорию истеъдоди бор, айрим танланган кишилар йўли. Лекин нақшбандия – ана шу танланган кишилар ўзининг тасаввуфга кирганини авомдан ажратиб кўрсатишига тамоман қарши.

Нақшбандия тариқатининг энг асосий тарбия усули – суҳбат. Чунки нақшбандийлар, суҳбатнинг фойдаси – кўп, суҳбат орқали инсон қалбига кириб бориш мумкин, деб ҳисоблашган. Алишер Навоий Баҳоуддин Нақшбанд сўзларидан келтириб, шундай ёзади: “Ва дер эрмишларки, бизинг тариқимиз суҳбатдур ва хилватда шуҳратдур ва шуҳратда офат, хайрият жамъиятдадур ва жамъият суҳбатда, бу шарт билаки, бир-бирига нафй бўлулғай ва улча ул бузург буюрубтурки: “Кел, бир соат иймон келтирайлик”. Ишорат ангадурки, агар жамъи бу йўл соликлари бир-бири била суҳбат тутсалар, анда кўп хайру баракатдур”. [5]

Шайх Абу Бакр Сайдалонийнинг бу ақидаси нақшбандия шиорига яқин келади. Лекин жиддий фарқ ҳам бор. Нақшбандияда жамият билан – эл билан суҳбат кўзда тутилган, Сайдалонийда эса фақат Аллоҳ билан суҳбат тута оладиган киши билан суҳбатлашиш тарғиб этилган. Чунки бу шайх Тангри билан кўп бўлиб, халқ билан оз бўлиш тарафдори. Ҳолбуки, тасаввуфдаги кўп қарашлар бўйича, хилват ўта муҳим масалалардан. Абу Бакр Сайдалоний яна айтган: “Тенгри таоло била кўп бўлунг ва халқ била – оз”.

Аммо шаҳарлик косиб ё савдогар, қишлоқлик деҳқон бу ақидага қандай амал қилсин? Улар хилватда машғул бўлиши учун касбининг баҳридан ўтиши керакми? Охири бу таълимотни қабул қилмай қўйиши ҳам мумкин. Чунки тирикчилик масаласи ҳам бор-да. Демак, бундай кишиларга тасаввуфни бевосита яссавия йўли билан сингдириш жуда қийин. Шундай йўл излаш керакки, ҳар куни иш билан машғул одамлар ҳам, яъни деҳқону косибу тужжор ҳам тасаввуф шуғлига бошласин.

“Дил – ба ёр-у, даст – ба кор” шиори тасаввуфни айна ана шундай ижтимоий табақалар учун ҳам мос бир тариқатга айлантиради. Демак, хилват масаласи ҳам нақшбандияда бошқача – худди шу “Дил – ба ёр-у, даст – ба кор” ақидасидан келиб чиқиб ҳал қилинди. Хожагон жамоасида илгаридан амал қилиб келинган бу шиорни Баҳоуддин Нақшбанд шундай тушунтиради: “Яна (у кишидан. – С. О.) сўрдиларки: “Сизинг тариқингиз биноти не ишгадур?” Дедиларки: “Анжуманда хилват – зоҳир юзидин халқ била ва ботин тарафидин Ҳақ субҳонаху таоло била”. Бу – зоҳиран, яъни юзаки қараганда, халқ билан бирга бўлиш, унинг йиғинлари – тўй-маъракасига ҳам бориш, лекин қалбида – ботинан хилват қилиш, яъни ҳамиша кўнгилда Худо билан бирга эканликни унутмаслик”, дегани. Устахонасида ишлаётган косибга ҳам, дўконда ўтирган савдогарга ҳам, мактабда болаларга таълим бераётган муаллимга ҳам мос келадиган ақида эди бу.

Тариқатда инсонни мукамалликка элтувчи сифатида зоҳиран халқ билан, ботинан Ҳақ билан бўлмоғликни таъкидлайди. Бунда Ҳаққа етишиш деганда, инсонни ўз-ўзини таниши, маърифатли бўлиши, ўз нафсини енгиши назарда тутилади. Фақат нафсидан устун келган инсонгина комил инсон бўлиши мумкин, зеро инсонни тубанликка олиб борувчи йўл, бу нафсининг қули бўлмоқлигидир.[6]

Нақшбандияда меҳнатга муносабат масаласи ҳам бошқача ҳал этилди. Баҳоуддин Нақшбанднинг муридликка келган ҳар бир шогирддан аввал: “Нима касбу коринг бор? Қўлингдан қандай иш келади?”, деб сўраши, агар ҳеч бир касби бўлмаса, тариқатга киришдан аввал бориб бирон касбни ўрганиб келиши учун қайтариб юборгани ҳақида ҳикоят ривоятлар бор. Бу бежиз эмас эди. Нақшбандия дунёвий ишлардан ажралмаган ҳолда ҳам сўфий бўлишнинг йўлини тутган тариқат эди.

Нақшбандиянинг бошқа айрим шиорлари ҳам ана шундай таркидунёчилик бўлиб туюлган, таъбир жоиз бўлса, тасаввуфнинг ўта кескин

йўллари мўътадиллаштиргани билан дунёвийлик касб этди. Шу тариқа у тасаввуфни ҳаётга яқинлаштирди, уни меҳнат кишилари шароитига мослаштирди.” [7]

Нақшбандия тариқати ва унда инсонни комиллика етакловчи куч сифатида ҳалол пок меҳнат билан кун кўриш, касб-хунар ўрганиш, барча шароитда ҳақгўй ва камтар бўлиш каби ҳислатларини талабалар онгига сингдиришимиз лозимдир. Бу маълумотлар дарсдан ташқари вақтларда ёки бошқа фанлар-нинг ичида олиб борилиши, шунингдек махсус маънавий–маърифий тадбирлар ўтказиш йўли билан ҳам талабаларга етказилиши мумкин.

Бўлғуси технологик таълим ўқитувчисини касбий компетентлигини оширишда асосий урғунини унинг касб-хунар эгаллаши, илм олишга ва маънавиятини оширишга қаратишимиз лозимдир.

Маълумки ўқитувчилик касби ўта маъсулиятли касб бўлиб, турли интеграцион билим ва кўникмаларни талаб этади. Технология фани ўқитувчиси келажакда ўқувчиларга билим бериш билан бирга уларда маълум касб-хунарга оид кўникмаларни шакллантиради. Бунда берилган буюмларни тайёрлашда ўқитувчи юқори малака ва касбий маҳоратга эга бўлмоғи керак. Ушбу натижага эришиш учун билим ва кўникмалардан ташқари ўқитувчининг ўз синалган услуби, таълим ва тарбия орқали ўқувчиларга таъсир ўтказиш олиш қобилияти бўлиши лозим. Дарс жараёнида ўқувчиларга билим бериш билан бирга уларда меҳнат қилиш кўникмаларини ўстириш ва меҳнат орқали тарбиялаш кўникмасига эга бўлишни талабаларга олий таълим муассасаларида шакллантириш лозимдир.

ХУЛОСА

Нақшбандия таълимотида поклик, ҳалоллик, қўл меҳнатини инсонни камолотга етказувчи омиллар сифатида қаралади. Ушбу сифатлар ҳозирги кунда ҳам долзарблигини йўқотмаган. Барча соҳаларда ва шу жумладан ўқитувчилик касбида ҳам ҳалоллик, поклик каби сифатлар тарбияланиши лозимдир, зеро ўқитувчи ўзи ҳалол бўлса у ўз ибрати билан ўқувчиларни ҳам тарбиялайди. Бунда энг яхши намуна сифатида нақшбандия тариқати намоёндаларининг ҳаёти ва бизгача етиб келган таълимотини мисол қила оламиз.

Ҳозирги талаба бу-бўлғуси ўқитувчидир. Ўқитувчи бу келажакимиз бунёдкорлари бўлган ёшларимизга билим, касб-хунар берадиган ва энг аввало

уларни инсон қилиб тарбиялайдиган зотдир. Шундай экан биз бўлғуси ўқитувчиларни тарбиялашга бор куч, тажрибамизни қаратмоғимиз жоиз. Бу вазифаларни буюк аждодларимиз қолдирган маънавий-маърифий меросимизни ўрганмасдан бажариб бўлмайди.

REFERENCES

1. “Янги Ўзбекистон демократик ўзгаришлар кенг имкониятлар ва амалий имкониятлар мамлакатига айланмоқда ” Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг Янги Ўзбекистон газетаси бош муҳаррири Салим Дониёровнинг саволларига жавоблари.
2. М.А.Халмухамедова “Талабаларда нақшбандия тариқати воситасида касбий компетентликни ўқув жараёнида такомиллаштириш технологиясининг ўрни” ILV SARCHASHMALARI. 5.2021
3. Садриддин Салим Бухорий «ДИЛДА ЁР» (Ҳазрат Баҳоуддин Нақшбанд) Бадиа. Тошкент-Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти-1993
4. Ориф Усмон. Баҳоуддин Нақшбанд ва унинг таълимоти ҳақида. – Тошкент: Университет. 1993. – 36 б., 6-б.
5. Алишер Навоий. Насойим ул-муҳаббат. Мукамал асарлар тўплами. 17- том. -Т., 2001. -Б. 279.
6. М.А.Халмухамедова “НАҚШБАНДИЯ ТАРИҚАТИ - ИНСОННИ КОМИЛЛИККА ЭЛТУВЧИ ЙЎЛ” ACADEMIC RESEARCH IN EDUCATIONAL SCIENCES VOLUME 2 | ISSUE 6 | 2021 ISSN: 2181-1385 Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723 DOI: 10.24412/2181-1385-2021-6-1135-1138
7. Комилов Н. Тасаввуф. 1-китоб. –Т.: «Ёзувчи», 1997.